

NADAĆ (132) *vb pf*

Pierwsze a jasne (w tym 7 r. błędne znakowanie); drugie a w inf jasne, w formach fut z wyjątkiem 3 pl oraz w imp, impers, part -dą-; w formach praet, plusq i con -dął, -dał-, -dał-.

inf nadać (7). ♦ fut 1 sg nadam (1). ♦ 3 sg nada (2). ♦ 2 pl nadacie (1). ♦ 3 pl nadadzą (1). ♦ praet 2 sg m nadałeś (1). ♦ 3 sg m nadał (66). f nadała (5). n nadało (2). ♦ 3 pl m pers nadali (22). subst nadały (1). ♦ plusq 3 sg m był nadał (2). ♦ 3 pl m pers byli nadali (1). subst były nadały (1). ♦ imp 2 sg nadaj (1). ♦ 2 pl nadajcie (1). ♦ con 3 sg f by nadała (2). ♦ impers praet nadano (7), było nadano (1) RejZwierz. ♦ part praet act nadawszy (7).

Sł stp notuje, Cn s.v. fundator, Linde XVI – XIX w.

1. Dać, darować na mocy aktu prawnego lub aktu łaski (99) :

nadać czego komu (1): PowodPr 31 cf Szereg.

nadać co (4): wziął Iechoaź [...] wŹytki (fkarby) święte/ co byli nádali [sanctificaverunt] [...] oycowie iego krolowie Iehudscy/ y co był łam nadał BudBib 4.Reg 12/18. Cf nadać co do czego, co komu:

nadać co do czego (1): Pod nogi leca/ twych kościołow hoyne Ozdoby: [...] To/ co ku twej czi/ poświęcono Panie/ Co do twej chwały/ lud nadał wybrany GrabowSet V.

nadać co komu (1): Diar 69 cf Zwrot.

Zwrot: »nadać bogactwa« (1): przodkowie naszy nadali takowe bogactwa ecclesiae, to jest zgromadzeniu Rzeczypospolitej Polskiej, czego szafarstwa zwierzeli IchM księżom [...] biskupom i IchM poddanym kapłanom. Diar 69.

Szeg: »ustąpić i nadać« (1): Rzymu y Pánstwą iego/ ktorych Konstantinus Cefarz nawróciwŹy fię/ Kościołowi wiecznemi czały wŹtąpił/ y nadał/ [...] częte było náiezdżanie y posiadanie/ [...] od nadálŹyich PogánŹkich Tyrannow PowodPr 31.

α. Z dopełnieniem wskazuje obiekt nadania: obdarzyć [kogo (11), co (1)] (12) : Co tam płaczu niewinnego Przed uciskiem sprawce złego. A dru(żb)y, ktore nadadzą Oniż <sami> potym zdradzą. BierRozm 15.

nadać czym (4): [ta pycha się urodziła] s łtrodobliwych Cefarzow rzymŹkich/ ktorzy Papieże pánŹtwy tego łwiatá nádali KrowObr 30v; Ian Bonecyus MántuánŹki/ wymyŹlił łobie Wilhelmitową Regułę/ ktorą Pułtelnitzą názwał/ y wielkimi odpusty od Papieża kupionymi/y Świętościami nadał. KrowObr 135; RejAp 77; Antonino vcżyn coć ku dobremu twemu rádę/ á ia łiebie w czyłtości przy łłufzbie Dyány Boginiey zołtawię/ y nádam łię czią wŹzelką/ y w domu mym będziefz miála wŹzytko rołkázowanie. SkarŻyw 443.

W połączeniu szeregowym (1): Iáko namileyŹzey mátki łwey miłować y oney czić nie mácie: która was vrodziła y wychowała/ nádála/ wyniołła? SkarKazSej 665b.

W przen [kogo] (6) :

Zwrot: »szczodrze, bogacie, hojnie nadać« [szyk zmienny] (2:1:1): onym/ ktore przyrodzenie hojnie nádalo/ rowna pracá to dáć może/ że ie nád ludzie wŹłodzi GórnDworz D2v; Szczefliwy RADZIWILE [...] byłes godzien dobrze/ Któregoby fortuná nádála łák łzczodrze. KochJez A4v; KochEpit A2v; Stradałes (ách záłości) ze wŹzech miłŹzey żony/ Która iáko nátura/ łák y cnotá/ z

łtrony Kázda łwoiey/ ták były bogácie nádály/ Ze w téy mierze iuż więcey przydác nic nie miály.
KochFrag 52.

Szeregi: »ozłocić i nadać« (1): Pátrzcíe do iákich dołtátkow/ y bogactw/ y wczálów tá was mátká
[o ojczyźnie] przywiodłá/ á iáko was ozłociłá y nádálá *SkarKazSej* 666b.

»wzniesić i nadać« (1): Im cie wysłzéy bogowie wznieśli y nádáli/ Tym łzéy depc ludzi/ które oni
pokaráli. *GórnTroas* 48.

a. O uposażeniu kościołów, klasztorów itp.: opatrzyć, wyposażyć [w tym: co [= komu] (50), kogo
(2)] (51) : Iełt też wtey ziemi [Saskiej] biłkupłw wiele/ ktore kfiążetá nádály łkoro po przyięciu
wiary Krześciánłkiey. *BielKron* 290, 221, 364, 383; Pruły/ Rzełza Miemiecka/ łzpitalem nazwáli/
A włzák to dobrze wiemy że go nienádáli. *MycPrz* I Cv; áby dziatki y młodzieńce do włzelákich
cnót y náuk ćwiczono: [...] we włzytkich Miálłeczkách/ y w wielu Włsiách łzkoły nádano [constituti
sunt] *ModrzBaz* 4.

nadać z czego (4): Getká Biłkup Krákowłki záložyl też kłáłztor w Siećiechowie nád rzeká Kámień/
y z dziełięcin biłkupich nádál látá 1179. *BielKron* 357, 357 [2r.], 359.

nadać komu (3): *BielKron* 288; kłáłztor Fulde/ [...] Károlomanus/ trzy mile wkoło dzierzáwámi/
Mnichom S. Benedyktá nádál. *SkarŻyw* 519; *KlonKr* E3v.

nadać na co (1): Cefarz on łzpital/ z łupów Áłfyryyłkich [...] ozdobił: y dochody ná włzytki
potrzeby vbogich/ y lekárze nádál. *SkarŻyw* 593.

nadać czym (8): *SkarŻyw* 519; imiony wielkimi łtolicę onę nádál/ ták iáko włzytkiego páńłtwá
łwego podporę. *SkarKazSej* 680a; Biłkupy święte iáko oyce łwoie [królowie] czćili/ kościoły imiony/
dziełięcinámi/ złotem y srebrem nádáli *SkarKazSej* 681b. Cf »dochodem nadać«, »nadać dostatkiem«,
»nadanim nadać«, »nadać nakłádem«, »szczodrołliwością nadać«.

W połączeniach szeregowych (2): KOnłtántyn wielki [...] kościół łwięty y duchowne ozdobił/
nádál/ y opátrzył *BielKron* 156, 167.

W charakterystycznych połączeniach: akademią nadać, biskupstwo, domy, duchowne, klasztor (8),
kolleijatę, kolleijum, kościół (11), probostwo, psalterzysty, służbę bożą, stolicę, szkoły, szpitale (4);
kościółowi nadać, mnichom, zgromadzeniu; z dziesięcin [czyich] nadać (3), z parochijej, ze wsi (2);
dzierzáwámi nadać, dziesięcinámi, imiony (2), kościoły, srebrem, złotem.

Zwroty: »dochody (A), dochodem nadać« [szyk zmienny] (2:1): [Semowit] Henrykowi młodłzemu
dál probostwo Łęczyckie/ nádawłszy ie y opátrzywłszy wielkim dochodem. *BielKron* 378; *SkarŻyw*
593; Dziękuiąc zá to wiecznemu Krolowi, Wielkie dochody nádál kościółowi. *KlonKr* E3v.

»nadać wielkim dostatkiem« (1): Spitalow też bárzo wiele dla vbołtwá y kalekow nábudowál y
nádál hoynie wielkim dołtátkiem. *StryjKron* 165.

»nadać hoynie, kosztownie, znamienicie« [szyk zmienny] (6:1:1): Wiele innych kościołów
[Bolesłáw] pobudowál y nádál známienicie *BielKron* 344, 231v, 238v; Cefarz Otto/ zbudowác kłáłztor
kazał y hoynie łłusłzbę Bożą wnim nádál. *SkarŻyw* 573, 231, 528; *StryjKron* 165, 512.

»nadanim nadać« (1): łwiátczám to Polłkie kościoły/ kłáłztory/ y łzpitalé [...] ktore wielkim
nádánim/ ochędołłtwem kościelnym/ wielkimi dołbrodzieyłtwy ozdobili/ y nádáli. *BiałKaz* 13.

»nadać swym nakładem« (1): Fokárowie ludziem niedośtátnim [...] więcey niżli što domow by iákie miálftecżko zbudowáli/ nádáli/ fwym nakładem ná przedmieściu świętego Iákubá. *BielKron* 288.

»szczodrobliwością nadać« (1): on [...] hoynie krolewfką łzczodrobliwością w kościele onym łufzbe Bożą opátrzył y nádál/ y godnymi kápłany oładził. *SkarŻyw* 528.

Szeregi: »fundować i nadać« (3): Woiewodłstwo Reńskie/ iełt imię dośtoieńftwá y vrzędu/ kthore Celárzowie niegdy fundowáli y nádáli *BielKron* 288, 357; *StryjKron* 512.

»opatrzyć i nadać« [szyk 2:1] (3): *BielKron* 378; kościół święte⁸⁰ Piotrá [św. *Rupert*] zbudował y poświęcił: [...] książę hoynie opátrzyło y nádáło. *SkarŻyw* 231, 528. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»ozdobić i nadać« (1): *BiałKaz* I3 cf »nadanim nadać«. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1r.*].

»założyć (a. pozakładać) i nadać« [szyk 13:1] (14): Szpytal w Kálifzu záłożył y nádál Przemyśław wtory Kfiążę wielkíe Polfki. *BielKron* 366; pfallterzyfth/ kthorzy żółtarz w Kościele śpiewaią ná zamku Krákwfkim/ [król] záłożył y nádál. *BielKron* 383, 171v, 176, 186, 347, 357 (14).

»zbudować (a. pobudować, a. nabudować) i nadać« (10): kfyżą oney zyemye y lud póspolyty [...] dwa klałtory panyenfkye zbudoualy ku czczy panny maryey y nadaly *PatKaz III* 154; *BielKron* 161, 189, 288, 344; kościół ná onym mieyfcu w Sálami nie wielki y zkłałztorem zbudował/ y nádál *SkarŻyw* 538, 192 marg, 193; *StryjKron* 165; *PowodPr* 19.

»zmurować i nadać« (1): Krol Kázimierz z bífkupem Krákwfkim Getką dáli kościół dośtátheczny S. Floryánowi zmurować y nádác. *BielKron* 357.

b. O przywilejach [w tym: co (11)] (14) :

nadać komu (6): *RejWiz* 160v; *Phil* E4; ktory [Ital] Włochy orác y vpráwować rolą náuczył, y práwá im nádál *JanNKar* B4v; ktoré [prawa i przywileje] im ini Królowie [...] od dawnych czáfów nádáli [comesserunt] *SarnStat* 890, 296; *SkarKazSej* 692a.

nadać na kogo (1): podawcy vrzędow kościelnych odpowiedác mieli fwym powinnym: Nie moiá rzecz dáć wam/ ále godnym/ ná ktorých to nádano. *WujNT* 84.

Zwroty: »dostojeńftwa nadać« (1): Zaden mię záífte ná to nienámowi/ áby przodkowie náfzi/ ktorzi to dośtoieńftwá nádáli [qui haec collegia in ecclesiis instituerunt]/ á ktorzi ten łtan/ y zapláta y czćią wielką ozdobili/ ták chćieli mieć/ żeby ci/ ktorziby ná te dośtoieńftwá byli wzięci/ mieli proznowác *ModrzBaz* 132.

»moc nadać« (1): Ktoremu [papieżowi] tám taką moc/ ták łlyfżę nádano/ Iż co tu on rozwiąże/ będzie rozwiązano. *RejWiz* 160v.

»prawa nadać« (3): Dyokles Syrákuzánom práwá nádál *Phil* E4; *JanNKar* B4v; *SarnStat* *3.

»nadać wolności« (3): *PaprPan* Cc2v; záłożyć *officinas artificum*, y nádác im nieiákie wolności, iáko iest rzecz potrzebna, ztąd łie pokázuie *SarnStat* 296; nádáli ludziom rycerfkim/ prze męłtwo ich y życziwość wolności od podátkow *SkarKazSej* 692a.

Szereg: »nadać albo ordynować« (1): ktorzy [ludzie] łą Rzeczypołp: potrzebni/ wielekroć wiárę dáną łamią [...] y ordinacije domow zacnych odmieniáią y włyfłtko ináczey podług fwey/ á nie onych ktorzy nádáli/ álbo ordynowáli woley/ łtanowią *GórnRozm* M3.

W przen [komu] (1) :

Zwrot: »wolności nadać« (1): Płynże ma miła Wiślo/ do portu morfkiego/ A rátuy wždy czym możefz/ Krolestwá Polkiego. Aczci było wolności/ Inadź iákies nádano/ Ale więcey ná łufzy/ Iázow nádzyłano. *RejZwierz* 112.

α. O herbach i tytułach [co] (2) :

nadać komu (1): Bo to śiedm piór iák widziłz przeto im [*mniszkom*] nádano/ Ze y możne y mężne ząwłze Mnifzki znano. *PaprPan* S.

Zwrot: »herb na szlachectwo nadać« (1): *StryjKron* 220 cf *Szereg*.

Szereg: »nadać i potwierdzić« (1): Herb Nowinę kotłowe vcho z krzyżem ná Sláchectwo nádał/ y potomkom potwierdził. *StryjKron* 220.

c. O Bogu jako dawcy (14) : Ia pokoy wolę/ w nim się wżyfzko śmieie. Nád to wiernego ták zázyć człowieká/ Iák BOG zdawnego nádał wieká *RybGęśli* C2.

nadać co komu (2): A dla czegoż to Pan łtworzyć álbo łwiátu [*o bogactwach*] nádác raczył/ iedno iżby tego ludzie vżywáli? *RejZwierc* [193]v. Cf *Zwrot*.

Zwrot: »szczodrze nadać« (1): Abowiem on łam iełt Bog á Pan wieczney mądrości/ mocy/ y dobroci [...] ktory wżyfzko tho co ku dobrej łprawie Krolewłkiey należy/ iáko ząwłze miłuiącym łiebie dąwć zwykł/ łzczodrze W.K.M. nádác będzie raczył. *BibRadz* *3.

α. Z dopełnieniem wskazuje obiekt nadania: obdarzyć [kogo (7), co (3)] (10) :

nadać czym (7): *SkarJedn* 80; Bogactwem cię bóg twóy nádał/ Strzeż byś łercá nie przykłádał. *KochPs* 89; dobroć/ moc/ mądrość iego znác ná każdym ziółku/ drzewie/ robacżku/ rybie/ ptaku/ zwierzęciu/ ktore nádał ofobną wonnościami/ pięknościami/ owocem/ vrodą/ mocą/ biegiem/ łkorą/ dowcipem *SkarŻyw* A3; Pan łam weyrzy ná nas/ y pierwey nas vyżrzy/ y pierwey dobry łwemi náda: niźli my się do niego obroćim. *SkarKaz* 457b. Cf »darami nadać«, »pełną ręką nadać«.

W połączeniu szeregowym (1): ziści nám/ zpuści nam/ [,,] twe^{go} łyná ktory nas łam odkupił/ nádał/ j zbąwił *SkarŻyw* 358.

Zwroty: »darami nadać« (2): *SkarŻyw* A3; chcąc pokázác iáko mu [*św. Janowi*] wielki y należyty vrządlecał: ofobliwemi go dárąmi y przywileymi [*Chrystus*] nádác chciał *SkarŻyw* 577a.

»pełną ręką nadać« (1): Wiedząc Pan IEZVS iż mu Oćiec dał wżyfzko w ręce/ [...] mógł pełną łprawie ręką nádác tych/ ktore miłował y tu ná łiemi zołtáwował. *SkarKaz* 154b.

Szeregi: »okrasić i nadać« (1): ieśli ná niebie y ná łiemi y ná morzu ktore dziwną robotą łwoią okraślił/ y rozlicznemi á bogátymi dárąmi łwemi nádał/ znáczny iełt ten rzemieślnik *SkarŻyw* A3.

»nadać i ozdobić« (1): Ieśli ták przyšionek łwoy/ to iełt niebá/ łłóńce/ gwiazdy/ morze/ łiemię/ nádał y ozdobił: dáleko więcey łwoy pokoy y pálac wktorym łam miełzka vbogácił *SkarŻyw* A3.

W przen [kogo czym] (1) :

Szereg: »nadać i opatrzyć« (1): iáko się łprawię Chryłtułowi Panu y Bogu memu/ ktory mię ná tę łwoię robotę połłał: y łálenty łwemi/ wedle máłey łileczki moiey/ nádał y opátrzył *SkarKaz*)(2.

β. Udzielić [co] (1) : PRzez łhwe łwięte Duchá zełłanie/ Boży Synu ráciiłz nádác łrzechow vznanie/ Abyłmy ich łrzełłáli *ArtKanc* H16v.

d. Przyznać, przydzielić [co] (2) : czo łzyę tyczyę o łhen ogrołh ná kyedi łtodolka łełzy Tam Rada wżyfzka nádała kv vkrziwdzyęnyą pyerzinky 5 łrzętołł *ZapKości* 1535/68v.

nadać z czego (1): przodkowie náfzy [...] ty nam ták wfpániále y wielkie páłace chwały Bożey zoftáwili: y kápłanámí do pomocy zbáwienia ludzkiego opátrzyli: y z twoiey máiętności/ żywność ich nádáli. *SkarKaz* 453a.

2. Dać, darować wiele (z subiektywnym podkreśleniem wielości); *dare Vulg, PolAnt [komu (a. ad aliquid)] (32) :*

nadać czego (pl) a. wiele czego (17): Athila [...] ią pułcił wolno, nadawłzy iey łzat y pieniędzi *MiechGlab* 55; *RejWiz* 26v; *Leop Num* 16/14; *BibRadz Gen* 24/35; [*ludzie izraelscy*] nádáli mu [*Gedeonowi*] kołtkow złotych do wízu *BielKron* 50v; ná tym mieyfcu ten kościół ochędożnie poftáwion/ nádawłzy do niego kielichow ornatow/ y inych rzeczy dofcyć *BielKron* 376, 252v, 353v; *RejPos* 330v; (*nagł*) Ian/ Piotr Pieniążkowie Sędz. Krá. [...](-) ONá Iuno bogini łnadź ich ták názwałá/ Bo im łkárbow doftátek y wiolek nádálá *PaprpPan* M4; *SkarŻyw* 324, 517; *CzechEp* 64. Cf *nadać wiele czego na co; czego z czego; czego za co*; »nadać wiele dobra«.

nadać wiele czego na co (1): Krol ná kláfztory wiele mu imion nádał. *SkarŻyw* 508 marg.

nadać czego (pl) z czego (1): [*Gedeon*] rzekł/ [...] profczę nádaycie mi klenotow złotych z łupu wálzego. *BielKron* 50v.

nadać czego za co (1): Kárwatkę łzátę moię/ drogo ią przedać/ Ad Aram coeli zá nię kielichów nádacie. *PudłFr* 77.

W charakterystycznych połączeniach: *nadać (dosyć, wiele) bydła, dziatek, imion [= majątności], jarzyn, kielichow (2), klenotow, kołtkow, koni, kości, naczynia, ornatow, osłow, owiec, pieniędzy, rol, skarbow, sług, służebnic, statkow, szat, srebra, wielbłędow, winnic, wołow, złota*.

Zwroty: »nadać wiele dobra i wiele bogactwa« (1): nádawłzy mu ták wiele dobrá y ták wiele bogáctwá/ otoczyłes go iefzcze k temu táká łtrażá/ iż łie go nikt dotknąć nie łmie áni może. *RejPos* 330v.

»dosyć, wiele nadać« [*szyk zmienny*] (3): onę pannę nie łkażoná im dał, á im miałto połagu dofcć nadał. *BielŻyw* 116; ręká cie nie minie/ á o łkارب powieday/ łżec wiele nádano/ káždemu ták znáć day. *RejZwierz* 24, 23.

»nadać w dzierzawę« (1): w wiodłes nas do źiemie opływáiącey práwie rzekámi mleká y miodu/ y nadałes nam wdzierzáwę rol y winnic [*et dedisti nobis possessiones agrorum et vinearum*]. *Leop Num* 16/14.

W przen (2) :

Zwrot: »nadać (barzo) wiele upominkow« [*szyk zmienny*] (2): A on wieniec niezwiędłý/ pánięńtwá łwoięgo/ Niełcie zá vpominki/ przed króla wálzego. A ón was imięniem łwym/ przeznáczy ná czele/ A drogich vpominków náda/ bárzo wiele *SiebRozmyśl* M2; *SkarKaz* 242a.

a. O przywilejach ustanowić wiele [*czego (pl) a. wiele czego komu (4)*] (7) :

Zwroty: »nadać odpustow« [*szyk zmienny*] (2): Włedy odpustow nadano By iemi grzechy zgkarzano [!] *RejKup* Kv; Papież im [*naszym prostakom*] nádał dofcyć odpułtow do kołściołá pánný Márieý w Sędmierzu *BielKron* 361v.

»nadać wolności« [*szyk zmienny*] (3): Łeftko czarný [...] Krákwłkim miełzczánom/ [...] wielkich wolności nádał *BielKron* 365v, 360v, 382v.

a. O herbach i tytułach [czego (pl)] (2) :

nadać komu (1): BielKron 325 cf »herbow nadać«.

Zwroty: »herbow nadać« (1): Władziław który Cefárzowi ku potrzebie bywał z swoim ludem y gárdło ważył/ herbow mu zá tho nádał á Krolestwo wziął BielKron 325.

»tytułow nadać« (1): Krol Hifzpánki y krolowa [...] wdzięcznie go [Kolumbusa] przyięli/ y Tytułow inŝyich nádali BielKron 441v.

b. O Bogu jako dawcy [komu czego (pl)] (1) :

Zwroty: »hojnie nadać« (1): Czymże wždy mam oddać Pánu thy dobroći yego/ Ktorych mnye on hojnie nádał z miłofyerdzia fwego LubPs aa2.

»nadać z miłosierdzia« (1): LubPs aa2 cf »hojnie nadać«.

c. Zadać wiele razów (1) :

Zwrot: »nadać ran« (1): Człowiek niekthory [...] wpadł miedzy łotry/ kthorzy go obłupiwszy z odzyenia iego/ á nádawŝy mu ran/ odefzli go nápoły żywego. RejPos 208.

d. Powiedzieć wiele (2) :

Zwrot: »złych (a. nieuczciwych) słow nadać« = nawymyślać (2): ZapMaz II G 78/380v; A co złych fłow poćichu zewŝąd mu nádano/ Gdy ná to budowanie iemu fie fkládano. RejZwierz 25.

3. Nadstawić (1) :

Zwrot: »nadać policzka« (1): A toć ieft czego ty fłowa vczą/ które mowią nadái policzka drugiego [praebe illi alteram Matth 5/39]/ dái żupicę i fuknią/ idź poniewoléi (marg) policzka iako mámy naftawowác (-) MurzNT 21.

Synonimy: 1. darować, ofiarować; b. postanowić, ustanowić; 3. nadstawić, nastawić.

Formacje współrdzenne cf DAĆ.

Cf NADANIE, NADANY